

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 260 (КАЙРА КАРАЛГАН)

КОРПОРАТИВДИК БАШКАРУУ ҮЧҮН ЖООП БЕРҮҮЧҮ ЖАКТАР МЕНЕН МААЛЫМАТТЫК ӨЗ АРА АРАКЕТТЕНҮҮ

(2016-жылдын 15-декабрында же ушул күндөн кийин аяктаган мезгилдеги
финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет)

МАЗМУНУ

.....	Пункт
Киришүү	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	1–3
Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн ролу	4–7
Күчүнө кирүү күнү.....	8
Максааттары	9
Аныктамалар	10
Талаптар	
Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар	11–13
Маалымдоо керек болгон маселелер.....	14–17
Маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси.....	18–22
Документация	23
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар	A1–A8
Маалымдоо керек болгон маселелер.....	A9–A36
Маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси.....	A37–A53
Документация	A54
1-тиркеме. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүгө байланыштуу, СКЭС 1де жана айрым АЭСте камтылган өзгөчө талаптар	

2-тиркеме. Уюмдун эсепке алуу практикасынын сапаттык аспектери

Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) 260 «Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнү» АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордук негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү» менен бирге кароо керек.

Киришүү

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү

1. Ушул Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү боюнча аудитордун милдеттерин белгилейт. Ушул стандартты колдонуу корпоративдик башкаруунун түзүмүнөн же уюмдун өлчөмүнөн көз каранды эместигине карабастан, анын айрым аспектери бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы жетектөөгө катышкан учурларда, ошондой эле баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканаларга карата колдонулат. Ушул стандарт алар корпоративдик башкарууга карата ыйгарым укуктарга ээ болгон учурлардан тышкары, ишкананын жетекчилиги же анын ээси менен маалыматтык өз ара аракеттенүүсүнө карата талаптарды белгилебейт.
2. Ушул стандарт финансылык отчеттуулуктун аудитинин контекстинде баяндалат, бирок зарыл болгондо конкреттүү жагдайларда болгон өзгөрүүлөр менен, эгер корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар мындай башка өткөн мезгилдердин финансылык маалыматын даярдоого көзөмөл үчүн жооп берсе, өткөн мезгилдердин башка финансылык маалыматынын аудитине карата колдонулат.
3. Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө натыйжалуу маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн маанилүүлүгүн таануу менен, ушул АЭС аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүсүнүн негизги принциптерин камсыздайт жана алар боюнча алар менен маалымат алмашуу зарыл болгон айрым конкреттүү маселелерди көрсөтөт. Башка АЭСте ушул АЭСтин талаптарында саналгандан тышкары, маалымдоо керек болгон кошумча маселелер берилген (1-тиркемени караңыз). Мындан тышкары, АЭС 265¹ корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитор аудиттин жүрүшүндө аныктаган, ички контролдоо системасынын олуттуу кемчиликтери жөнүндө маалымдоого карата өзгөчө талаптарды белгилейт. Ушул стандарттын же айрым АЭС талаптарынын алкагынан чыккан, башка маселелер жөнүндө маалыматты билдирүү мыйзамдарга же ченемдик актыларга ылайык, ошондой эле ишкана менен макулдашуу боюнча же мисалы, бухгалтерлердин улуттук кесиптик уюмунун стандарттарында каралган тапшырмага карата кошумча талаптарга ылайык талап кылынышы мүмкүн. Ушул стандарттын жоболорунун бири дагы аудиторго

¹ АЭС 265 «Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жана жетекчиликке ички контролдоо системасындагы кемчиликтер жөнүндө маалымдоо».

корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга башка маселелер жөнүндө маалымдоого тыюу салбайт (А33–А36-пункттарын караңыз).

Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн ролу

4. Ушул стандарт биринчи кезекте аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүсүнүн маселелерине арналган. Муну менен катар натыйжалуу эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүү маанилүү процесс болуп саналат, ал:
 - (a) аудиторго жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга белгилүү бир контекстте аудитке тиешелүү маселелерди түшүнүүгө жана конструктивдүү жумушчу өз ара мамилелерди түзүүгө жардам берет. Мындай өз ара мамилелер аудитордун көз карандысыздыкты жана объективдүүлүктү сактоо шарттарында калыптанат;
 - (b) аудиторго корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардан аудит үчүн маанилүү маалыматты алуусуна жардам берет. Мисалы, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар аудиторго ишкананы жана анын чөйрөсүн түшүнүүдө, аудитордук далилдердин ылайыктуу булактарын аныктоодо, ошондой эле конкреттүү операциялар же окуялар жөнүндө маалыматты берүү маселесинде жардам бериши мүмкүн;
 - (c) корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга финансылык отчеттуулукту түзүү процессин көзөмөлдөө боюнча өз милдетин аткаруусуна жардам берет, бул финансылык отчеттуулукту олуттуу бурмалоо тобокелдигин азайтат.
5. Аудитор ушул стандарттын талаптарына ылайык маселелер жөнүндө маалымдоо үчүн жоопкерчилик тартаарын карабастан, ишкананын жетекчилиги корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга корпоративдик башкаруу үчүн маанилүү маселелер жөнүндө маалымдоого милдеттүү. Аудитордун маалыматты билдирүүсү ишкананын жетекчилигин бул милдеттен бошотпойт. Ошондой эле, ишкананын жетекчилигинин корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитор билдирүүгө милдеттүү болгон маселелер жөнүндө маалымдашы, аудиторду бул маселелер боюнча маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашыруу милдетинен бошотпойт. Бирок жетекчиликтин мындай маселелер боюнча билдирүүсү аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо формасына же мөөнөтүнө таасирин тийгизиши мүмкүн
6. Аудиттин эл аралык стандарттарында алар жөнүндө маалыматты билдирүү каралган, белгилүү бир маселелер тууралуу так маалымдоо ар бир аудиттин ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Бирок Аудиттин эл

аралык стандарттары алар тууралуу корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо максатында башка маселелерди аныктоо үчүн аудитордун атайын жол-жоболорду өткөрүүсүн талап кылбайт.

7. Мыйзамдар же ченемдик актылар белгилүү бир маселелер боюнча аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүсүн чектеши мүмкүн. Мисалы, мыйзамга же ченемдик актыга ылайык маалыматты билдирүүгө же жасалган же болжолдонгон укукка каршы иш-аракеттер фактысы боюнча тиешелүү ыйгарым укуктуу орган тарабынан жүргүзүлгөн иликтөөгө терс таасирин тийгизиши мүмкүн болгон, маалыматты билдирүүгө же кандайдыр бир башка иш-аракетти жүргүзүүгө тыюу салынышы мүмкүн. Айрым бир жагдайларда аудитордук купуялуулукту сактоо милдеттенмелеринин жана анын маалыматты билдирүү милдеттенмелеринин ортосундагы потенциалдуу чыр-чатактар өтө татаал болушу мүмкүн, мындай учурларда аудитор юристтин кызмат көрсөтүүлөрүн пайдалана алат.

Күчүнө кирүү күнү

8. Ушул стандарт 2016-жылдын 15-декабрында же ушул күндөн кийин аяктаган мезгилдеги финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет.

Максаттары

9. Аудитордун максаты төмөндөгүлөрдө турат:
 - (a) корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга финансылык отчеттуулуктун аудитине карата аудитордун милдеттери тууралуу так маалымат берүү жана пландалган аудиттин көлөмү жана аны өткөрүү мөөнөттөрү жөнүндө кыскача маалыматты берүү;
 - (b) корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардан аудит үчүн маанилүү маалыматты алуу;
 - (c) корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маанилүү болуп саналган жана мындай жактардын финансылык отчеттуулукту түзүү процессине көзөмөл жүргүзүү боюнча милдеттерине тиешеси бар, аудиттин жыйынтыгында алынган байкоолор жөнүндө маалыматты өз убагында берүү;
 - (d) аудитордун жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосундагы натыйжалуу эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүүнү камсыздоо.

Аныктамалар

10. АЭСтердин максаттары үчүн төмөнкү терминдер төмөндө берилген маанилерге ээ болот:
 - (a) корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар – ишкананын ишмердүүлүгүнүн стратегиялык багытына көзөмөл кылуу үчүн жоопкерчилик тартуучу жана ишкананын отчеттуулугу менен байланышкан милдеттерге ээ болгон жак (жактар) же уюм (уюмдар) (мисалы, ишенимдүү башкаруучу). Бул милдеттер финансылык отчеттуулук процессин көзөмөлдөөнү өзүнө камтыйт. Бир катар юрисдикциялардагы айрым ишканаларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жетектөөчү персонал, мисалы, жеке же мамлекеттик сектордогу ишкананын коллегиялуу башкаруу органынын аткаруучу мүчөлөрү же менчик ээси болгон жетекчи кириши мүмкүн. Корпоративдик башкаруунун ар кандай түзүмдөрү жөнүндө маалыматты А1–А8-пункттарынан караңыз;
 - (b) жетекчилик – аткаруу ыйгарым укуктарына ээ болгон жана ишкананын өз ишин уюштуруусу үчүн жооп берүүчү жак же жактар. Бир катар юрисдикциялардын айрым ишканаларында жетекчиликтин курамына айрым же бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар, мисалы, коллегиялык башкаруу органынын аткаруучу мүчөлөрү же менчик ээси болгон жетекчиси кирет.

Талаптар

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар

11. Аудитор алар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашыра турган, ишкананын корпоративдик башкаруу түзүмүндөгү тиешелүү жакты же жактарды аныкташы керек (А1– А4-пункттарды караңыз).

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын чакан тобу менен маалыматтык өз ара аракеттенүү

12. Эгер аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын чакан тобу менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүргүзсө, мисалы, аудитордук комитет, же кандайдыр бир айрым жак менен, аудитор ал башкаруу органы менен дагы маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашырууга милдеттүүбү аныкташы керек (А5–А7-пункттарды караңыз).

Бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы башкарууга катышкан учурлар

13. Айрым кырдаалда бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы жетектөөгө катышат, мисалы, чакан бизнес учурунда, ишкананы жалгыз менчик ээси башкарган жана башкаруу ыйгарым укуктары башка эч кимде болбогон учурда. Мындай учурларда эгер ушул стандарттын талаптарына ылайык, маалымдоо керек болгон маселелер жетектөөчү ыйгарым укуктарга ээ болгон жакка же жактарга маалымдалса, жана бул жак же жактар корпоративдик башкаруу үчүн дагы жооп берсе, ошол эле, бирок эми корпоративдик башкаруу үчүн жооптуу жакка же жактарга бул маселелер жөнүндө дагы бир жолу маалымдоонун зарылчылыгы жок. Бул маселелер 16(с)-пунктта каралган. Бирок, аудитор жетектөөчү ыйгарым укуктарга ээ болгон жакка же жактарга маалымдоо менен, ал башка жагдайларда ал корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар катары маалымдоого милдеттүү болгондордун баарына тиешелүү түрдө маалымдаганына ынанышы керек (A8-пунктту караңыз).

Маалымдоо керек болгон маселелер

Финансылык отчеттуулуктун аудитине карата аудитордун милдеттери

14. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга финансылык отчеттуулуктун аудитине карата аудитордун милдеттери, анын ичинде төмөндөгүлөр жөнүндө маалымдашы керек:
- (a) аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын көзөмөлү алдында ишкананын жетекчилиги тарабынан даярдалган финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди түзүү жана билдирүү үчүн жоопкерчилик тартат;
 - (b) финансылык отчеттуулуктун аудити жетекчиликти же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарды алардын милдеттеринен бошотпойт (A9–A10-пункттарды караңыз).

Аудиттин пландаштырылган көлөмү жана жүргүзүү мөөнөтү

15. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудиттин пландаштырылган көлөмү жана жүргүзүү мөөнөтү жөнүндө кыскача маалымат бериши керек, бул өзүнө аудитор тарабынан аныкталган олуттуу тобокелдиктер жөнүндө маалыматтарды билдирүүнү камтыйт (A11–A16-пункттарды караңыз).

Аудиттин жүрүшүндө аныкталган маанилүү маселелер

16. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга төмөндөгүлөрдү маалымдашы керек (A17–A18-пункттарды караңыз):
- (a) аудитордун ишкананын эсеп практикасынын олуттуу сапаттык аспектери, анын ичинде анын эсеп саясаты, баалануучу маанилер жана финансылык отчеттуулукта маалыматтык ачып

- көрсөтүү жөнүндө пикири. Зарыл болгон учурда аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга эмне үчүн ал финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык, бухгалтердик эсептин кандайдыр бир маанилүү методу ишкананын конкреттүү шарттары үчүн эң ылайыктуу деп эсептеле турганын түшүндүрүшү керек (A19–A20-пункттарды караңыз);
- (b) аудитор аудиттин жүрүшүндө кабылган, олуттуу кыйынчылыктар жөнүндө маалымат, эгерде мындайлар болсо (A21-пунктту караңыз);
 - (c) бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы жетектөөгө катышкан учурлардан тышкары:
 - (i) аудиттин жүрүшүндө пайда болгон жана талкууланган же жетекчилик менен кат алышуунун предмети болгон маанилүү маселелер (A22-пунктту караңыз); жана
 - (ii) аудитор сураган жазуу жүзүндөгү билдирүү;
 - (d) аудитордук корутундунун формасына жана мазмунуна таасирин тийгизүүчү жагдайлар, эгер мындайлар болсо (A23–A25-пункттарды караңыз);
 - (e) аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсүнө ылайык, финансылык отчеттуулукту даярдоо процессин көзөмөлдөө үчүн мааниге ээ болгон, аудиттин жүрүшүндө пайда болгон башка маанилүү маселелер (A26–A28-пункттарды караңыз).

Аудитордун көз карандысыздыгы

17. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалар учурунда, аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга төмөндөгүлөр жөнүндө маалымдашы керек:
- (a) аудитордук топ жана аудитордук уюмдун башка кызматкерлери (зарыл болгондо), аудитордук уюмдун өзү жана эгер мүмкүн болсо, тармакка кирген уюмдар көз карандысыздыкка карата тиешелүү этикалык талаптарды сактап жатканы ырасталган билдирүү жөнүндө; жана
 - (i) аудитордук уюмдун, тармакка кирген уюмдардын жана текшерилип жаткан уюмдун ортосунда пайда болгон, аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсүнө ылайык, негиздүү түрдө көз карандысыздыкка таасир этүүчү деп эсептеле турган, бардык мамилелер жана башка маселелер тууралуу. Аларга финансылык отчеттуулук менен жабыла турган мезгилдин, аудитордук уюмдун жана тармакка

кирген уюмдардын аудит менен байланыштуу да, аудит менен байланышпаган да, аудит жүргүзүлгөн ишканага жана ал контролдогон бөлүмдөргө көрсөтүлгөн, кызмат көрсөтүүлөрү үчүн сыйакылардын жалпы суммасы кириши керек. Көрсөтүлгөн сыйакы кызмат көрсөтүүлөрдүн аудитордун көз карандысыздыгына таасирин баалоодо корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жардам берүү үчүн тиешелүү категориялар боюнча бөлүштүрүлүшү керек;

- (ii) аныкталган көз карандысыздыкты бузуу коркунучтарын жоюу же аларды алгылыктуу деңгээлге чейин азайтуу максатында колдонулган, тиешелүү этияттык чаралары жөнүндө (A29–A32-пункттарды караңыз).

Маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси

Маалыматтык өз ара аракеттенүү процессин уюштуруу

- 18. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалыматтык билдирүүлөрдүн формасы, мөөнөттөрү жана болжолдонгон жалпы мазмуну жөнүндө маалымдашы керек (A37–A45-пункттарды караңыз).

Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн формалары

- 19. Аудитор эгер, аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсүнө ылайык, оозеки маалымдоо адекваттуу болбосо, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудиттин жүрүшүндө аныкталган маанилүү маселелер жөнүндө жазуу жүзүндө маалымдашы керек. Жазуу жүзүндөгү билдирүү аудиттин жүрүшүндө пайда болгон бардык маселелерди камтышы керектиги милдеттүү эмес (A46–A48-пункттарды караңыз).
- 20. Аудитор бул 17-пунктка ылайык талап кылынганда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитордун көз карандысыздыгы жөнүндө жазуу жүзүндө маалымдашы керек.

Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн мөөнөтү

- 21. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнү өз убагында жүргүзүшү керек (A49–A50-пункттарды караңыз).

Маалыматтык өз ара аракеттенүү процессинин адекваттуулугу

- 22. Аудитор аудитордун жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосундагы эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси, аудит максаттарынын көз карашында адекваттуу болгонбу

аныкташы керек. Эгер жок болсо, анда аудитор, эгер мындайлар болсо, алардын олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин баалашы жана жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди алуу мүмкүнчүлүгү, ошондой эле тиешелүү чараларды көрүү үчүн кесепеттерди баалашы керек (А51–А53-пункттарды караңыз).

Documentation

23. Эгер ушул стандарттын талаптарына ылайык, алар тууралуу маалымдоо керек болгон маселелер жөнүндө маалымат оозеки түрдө билдирилсе, аудитор бул маселелерди аудитордук документацияда алар жөнүндө ким жана качан маалымдаганы тууралуу маалымат менен бирге чагылдырышы керек. Эгер маселелер жөнүндө маалымат жазуу жүзүндө билдирилсе, аудитор аудитордук документациянын курамында мындай билдирүүнүн көчүрмөсүн сакташы керек² (А54-пунктту караңыз).

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар (11-пунктту караңыз)

- А1. Корпоративдик башкаруунун түзүмү маданий жана укуктук чөйрөнүн өзгөчөлүгүнүн таасирин, ошондой эле ишкананын өлчөмүн жана анын менчигинин мүнөздөмөсүн чагылдыруу менен, конкреттүү юрисдикцияга жана ишканага жараша айырмаланат. Мисалы::
- Айрым юрисдикцияларда байкоочу кеңеш бар (толук же негизинен аткаруучу орган болуп саналбаган), ал юридикалык жактан аткаруучу (жетектөөчү) органдан ажыратылган (башкаруунун эки деңгээлдүү түзүмү). Башка юрисдикцияларда көзөмөлдөө дагы, аткаруу дагы функциялары юридикалык жактан бир (же бирдиктүү) органга жүктөлгөн (башкаруунун бир деңгээлдүү түзүмү).
 - Айрым ишканаларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананын уюштуруу-укуктук формасынын ажыралгыс бөлүгү болуп саналган кызматты ээлешет, мисалы, ишкананын директорлук кызмат орундары. Башка ишканаларда, мисалы, айрым мамлекеттик ишканаларда, корпоративдик башкаруу функциясы ишкананын бир бөлүгү болуп саналбаган органга жүктөлгөн.

² АЭС 230 «Аудитордук документация», 8–11 жана А6-пункттары.

- Бир катар учурларда айрым же бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы жетектөөгө катышат. Башка учурларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар жана жетекчилик ар башка адамдар болуп саналат.
 - Айрым учурларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананын финансылык отчеттуулугун түзгөн бардык отчеттор даярдалганы жөнүндө чечимди бекитүү жана кабыл алуу үчүн жоопкерчилик тартышат³, башка ишканаларда бул функция жетекчиликке жүктөлгөн.
- A2. Корпоративдик башкаруу көпчүлүк ишканаларда башкаруу органынын жамааттык жоопкерчилиги болуп саналат, мисалы, директорлор кеңешинин, байкоочу кеңештин, өнөктөштөрдүн, менчик ээлеринин, башкаруучу комитеттин, башкаруучулар кеңешинин, ишенимдүү башкаруучулардын же ушул сыяктуу ыйгарым укуктары бар жактардын. Бирок айрым чакан ишканаларда корпоративдик башкаруу функциясы бир адамга, мисалы, башка менчик ээлери жок болсо, менчик ээси болгон жетекчиге, же жалгыз ишенимдүү башкаруучуга жүктөлүшү мүмкүн. Эгер корпоративдик башкаруу жамааттык жоопкерчилик болуп саналса, анда аудитордук комитет, же өзүнчө жак сыяктуу чакан топко башкаруу органына анын милдеттерин аткарууда көмөк көрсөтүү максатында белгилүү бир милдеттерди аткаруу үчүн жоопкерчилик жүктөлүшү мүмкүн. Альтернатива катары чакан топ же өзүнчө жак башкаруу органынын милдетинен айырмаланган, белгилүү бир, юридикалык аныкталган милдеттер чөйрөсүнө ээ болушу мүмкүн.
- A3. Мындай ар түрдүүлүк ушул стандарттын алкагында аудиттин бардык учурлары үчүн аудитор тигил же бул маселе боюнча баарлашуусу керек болгон жакты (жактарды) аныктоо аудиттин бардык учурлары үчүн мүмкүн эместигин түшүндүрөт. Мындан тышкары, айрым учурларда маалымдоо керек болгон жакты же жактарды бир жактуу аныктоо колдонуудагы ченемдик базага байланыштуу же тапшырманын кандайдыр бир башка жагдайларынын кесепетинде белгилүү бир кыйынчылыктарды жаратышы мүмкүн, мисалы, айрым үй-бүлөлүк ишканалар, айрым коммерциялык эмес уюмдар, ошондой эле айрым мамлекеттик ишканалар сыяктуу корпоративдик башкаруу түзүмү формалдуу аныкталбаган ишканалар учурунда. Мындай учурларда аудитор тапшырманы аткаруу үчүн аудиторду тарткан тарап менен, маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүргүзүү зарыл болгон тиешелүү

³ АЭС 700 А68 (кайра каралган) “*Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүүдө*» каралгандай, финансылык отчеттуулукту түзгөн бардык отчеттор даярдалганы жөнүндө чечимди бекитүү жана кабыл алуу үчүн жоопкерчилик, бул контексте тиешелүү эскертүүлөрү менен, финансылык отчеттуулукту түзгөн бардык отчеттор даярдалганы жөнүндө корутунду чыгаруу боюнча ыйгарым укуктардын болушун түшүндүрөт.

жакты же жактарды талкуулоо жана макулдашуу зарылчылыгына кабылышы мүмкүн. Ал ким менен өз ара аракеттениши керектиги жөнүндө чечим кабыл алууда, аудитордун АЭС 315 (кайра каралган)⁴ ылайык, ишкананын корпоративдик башкаруу түзүмүн жана жол-жоболорун түшүнүүсү маанилүү ролду ойнойт. Маалымдоо керек болгон тиешелүү жак же жактар ал жөнүндө маалымат билдирилиши керек болгон маселеге жараша өзгөрүшү мүмкүн.

- A4. АЭС 600 топтун аудитору алар жөнүндө корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдашы керек болгон конкреттүү маселелерди камтыйт⁵. Эгер ишкана топтун компоненти болуп саналса, компоненттин аудитору маалымдашы керек болгон тиешелүү жак же жактар тапшырманын жагдайларына жана ал жөнүндө маалымат билдирилиши керек болгон маселеге жараша аныкталат. Айрым учурларда бир нече компонент бир ички контролдоо системасынын алкагында бирдей ишти жүргүзүп жана бирдей бухгалтердик эсеп практикасын колдонушу мүмкүн. Эгер мындай компоненттердин корпоративдик башкаруусу үчүн бир эле жак жооп берсе (мисалы, жалпы директорлор кеңеши), анда бул компоненттерге бир убакта маалымдоо аркылуу маалыматты кайталоодон оолак болууга мүмкүн.

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын чакан тобу менен маалыматтык өз ара аракеттенүү (12-пунктту караңыз)

- A5. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын чакан тобу менен маалыматтык өз ара аракеттенүү маселелерин кароодо, аудитор төмөндөгү маселелерди эске алышы мүмкүн:
- чакан топтун жана башкаруу органынын тиешелүү милдеттери;
 - ал жөнүндө маалымдоо керек болгон маселенин мүнөзү;
 - мыйзамдардын же ченемдик актылардын тиешелүү талаптары;
 - чакан топто маалыматты билдирүүгө байланыштуу иш-аракеттерди жүргүзүү үчүн ыйгарым укуктардын жана кошумча маалымат берүү боюнча мүмкүнчүлүктөрдүн жана аудиторго керек боло турган түшүндүрмөлөрдүн болушу.

⁴ АЭС 315 (кайра каралган) «Ишкананы жана анын чөйрөсүн изилдөө аркылуу олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин табуу жана баалоо».

⁵ АЭС 600 «Топтун финансылык отчеттуулугунун (анын ичинде компоненттердин аудиторлорунун ишини) аудитинин өзгөчөлүктөрү», 49-пункт.

- А6. Маалыматты толук же кыскача түрдө, ошондой эле башкаруу органына жеткирүү зарылчылыгы жөнүндө чечим кабыл алууда, аудитор чакан топ тиешелүү маалыматты башкаруу органына канчалык натыйжалуу жана талаптагыдай түрдө билдирип жатканы боюнча өз баасын эске алышы мүмкүн. Тапшырманын шарттарын макулдашууда аудитор бул мыйзам же ченемдик акты менен тыюу салынган учурлардан тышкары, башкаруу органына түздөн-түз маалымдоо укугун ал өзүнө калтыра турганын түз билдире алат.
- А7. Аудитордук комитеттер (же башкача аталыштагы ушул сыяктуу чакан топтор) көптөгөн юрисдикцияларда бар. Аудитордук комитеттер менен (алар болгондо) маалыматтык өз ара аракеттенүү, бул комитеттердин конкреттүү ыйгарым укуктары жана функциялары айырмаланышы мүмкүн экенине карабастан, аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүсүндө негизги элемен болуп калды. Корпоративдик башкаруунун тиешелүү принциптери төмөндөгүлөрдү карайт:
- аудиторду аудитордук комитеттин жыйынына үзгүлтүксүз чакырышат;
 - аудитордук комитеттин төрагасы, эгер зарыл болсо, аудитордук комитеттин башка мүчөлөрү аудитор менен мезгил-мезгили менен өз ара аракеттенет;
 - аудитордук комитет уюмдун жетекчилигинин катышуусу жок кеминде жылына бир жолу аудитор менен жолугушуу өткөрөт.

Бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишканалары башкарууга катышкан учурлар (13-пунктту караңыз)

- А8. Айрым учурларда бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишканалары башкарууга катышат жана маалыматтык өз ара аракеттенүүгө карата талаптарды колдонуу бул жагдайга жараша өзгөрөт. Мындай учурларда жетектөөчү ыйгарым укуктарга ээ болгон жак же жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү башка жагдайларда аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар катары маалымдоого милдеттүү болгондордун баарына тиешелүү маалымдоону камсыздай албай калышы мүмкүн. Мисалы, бардык директорлор ишканалары жетектөөгө катышкан ишканаларда, алардын айрымдары (мисалы, маркетинг үчүн жооп берүүчү директор) башка директор менен (мисалы, финансылык отчеттуулукту түзүү үчүн жооп берүүчү директор менен) талкууланган маанилүү маселелер жөнүндө билбеши мүмкүн.

Маалымдоо керек болгон маселелер

Финансылык отчеттуулуктун аудитине карата аудитордун милдеттери (14-пунктту караңыз)

А9. Финансылык отчеттуулуктун аудитине карата аудитордун милдеттери көп учурда тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу катында же тапшырманын шарттары чагылдырылган, башка ылайыктуу формадагы жазуу жүзүндөгү макулдашууга киргизилет.⁶ Мыйзамдардын же ченемдик актылардын талаптарына ылайык же уюмдагы корпоративдик башкаруунун түзүмүнө ылайык, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар тапшырманын шарттарын аудитор менен макулдашуусу керек болот. Эгер мындай талаптар жок болсо, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу катынын же жазуу жүзүндөгү макулдашуунун көчүрмөсүн берүү көрсөтүлгөн жактарга төмөндөгүдөй маселелер жөнүндө маалымдоонун талаптагыдай ыкмасы болушу мүмкүн:

- ишкананын финансылык отчеттуулугу жөнүндө пикирди билдирүү максатына ээ болгон, Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудит жүргүзүү үчүн аудитордун жоопкерчилиги тууралуу. Буга ылайык, Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык маалымдоо керек болгон маселелер финансылык отчеттуулуктун аудитинин жүрүшүндө пайда болгон жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн алар финансылык отчеттуулукту түзүү процессине көзөмөл жүргүзүүдө мааниге ээ болгон, аудиттин маанилүү маселелерин камтыйт;
- аудиттин эл аралык стандарттарында аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо үчүн кошумча маселелерди аныктоо максатында жол-жоболорду иштеп чыгышы керектиги жөнүндө талаптардын жок болушу;
- АЭС 701⁷ колдонулган учурларда, аудитордун милдети аудиттин негизги маселелерин аныктоо жана алар жөнүндө аудитордук корутундууда маалымдоо болот;
- эгер орундуу болсо, мыйзамдын же ченемдик актынын талаптарына, ишкана менен макулдашууга же бул тапшырмага карата колдонула турган кошумча талаптарга, мисалы, бухгалтерлердин улуттук кесиптик бирикмелеринин

⁶ АЭС 210 «Аудитордук тапшырмалардын шарттарын макулдашуунун» 10-пунктун караңыз.

⁷ АЭС 701 «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусунда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо».

стандарттарынын талаптарына ылайык конкреттүү маселелер боюнча маалымдоо үчүн аудитордун жоопкерчилиги тууралуу.

- A10. Мыйзам же ченемдик акты, ишкана менен макулдашуу же бул аудитордук тапшырмага карата колдонулуучу кошумча талаптар корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн кеңири алкагын карашы мүмкүн. Мисалы, (а) ишкана менен макулдашууда алар жөнүндө маалымдоо керек болгон маселелер аудитордук уюм же тармакка кирген уюм көрсөткөн, финансылык отчеттуулуктун аудити менен байланышпаган башка кызматтарды көрсөтүүнүн жүрүшүндө пайда болгонуна жараша билдирилиши керек; (b) мамлекеттик сектордо аудитордун тапшырмасы боюнча алар жөнүндө маалымдоо керек болгон маселелер иштин жыйынтыктарынын аудити сыяктуу, башка иштерди аткаруунун жүрүшүндө аудитор тарабынан алар аныкталганына жараша билдирилиши керектиги каралышы мүмкүн.

Аудиттин пландаштырылган көлөмү жана өткөрүү мөөнөтү (15-пунктту караңыз)

- A11. Аудиттин пландаштырылган көлөмү жана өткөрүү мөөнөтү жөнүндө маалымдоо:

- (a) корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитордун ишинин жыйынтыктарын жакшы түшүнүүгө, аудитор менен тобокелдик маселелерин жана маанилүүлүк түшүнүгүн талкуулоого, ошондой эле аларга карата аудитордон кошумча жол-жоболорду аткарууну өтүнүшү мүмкүн болгон чөйрөлөрдү аныктоого жардам берет;
- (b) аудиторго ишкананы жана анын чөйрөсүн жакшы түшүнүүгө жардам берет.

- A12. Аудитор тарабынан аныкталган олуттуу тобокелдиктер жөнүндө корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо аларга бул маселелерди жана алар аудиттин жүрүшүндө өзгөчө кароону талап кылган себептерди жакшы түшүнүүдө жардам берет. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маанилүү тобокелдиктер жөнүндө маалымдоо мындай жактарга финансылык отчеттуулукту түзүү процессин көзөмөлдөө боюнча өз милдеттерин аткарууда жардам берет.

- A13. Маалымдоо үчүн маселелер төмөндөгүлөрдү камтышы мүмкүн::

- аудитор ак ниетсиз иш-аракеттердин же каталардын кесепетиндеги олуттуу бурмалоонун маанилүү тобокелдиктерине жооп иретинде кандай чараларды көрүүнү пландайт;

- аудитор олуттуу бурмалоонун жогорку баалануучу тобокелдиктери бар чөйрөлөргө карата кандай иш-аракеттерди көрүүнү пландайт;
- аудит үчүн маанилүү болуп саналган, ички контролдоо каражаттарын текшерүүгө карата аудитордун мамилеси кандай;
- аудит контекстинде маанилүүлүк түшүнүгүн колдонуу⁸
- пландалган аудитордук жол-жоболорду же аудиттин жыйынтыктарын баалоону өткөрүү үчүн керектүү, адистештирилген көндүмдөрдүн же билимдин мүнөзү жана көлөмү, анын ичинде аудитордун эксперттин тартуу маселеси.⁹
- АЭС 701 колдонулган учурда, аудит жүргүзүүдө аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган чөйрөлөр болуп саналган жана ага ылайык, аудиттин маанилүү маселелери болуп санала турган, маселелер жөнүндө аудитордун алдын ала пикири;
- айрым билдирүүлөрдүн кесепеттерин кароого жана финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясынын же ишкананын ишмердүүлүгүнүн, анын финансылык шарттарынын жана чөйрөсүнүн олуттуу өзгөрүүлөрү жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүүгө карата аудитор тарабынан пландалган ыкма.

A14. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен талкуулоо максатка ылайыктуу болгон, башка пландаштыруу маселелери төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- шканада ички аудит кызматы болгон учурда, тышкы жана ички аудиторлордун биргелешкен иши кантип конструктивдүү жана бири бирин толуктоочу боло алат, анын ичинде ички аудит кызматынын ишин пландаштырылган колдонуу, ошондой эле аудиторго түздөн-түз көмөк көрсөтүү үчүн ички аудиторлорду пландаштырылган колдонуунун мүнөзү жана көлөмү.¹⁰
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын төмөндөгүлөр жөнүндө пикири:
 - алар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү жүзөгө ашыруу керек болгон, ишкананын корпоративдик башкаруу түзүмүндөгү тиешелүү жак же жактар жөнүндө;

⁸ АЭС 320 «Аудитти пландаштыруудагы жана жүргүзүүдөгү маанилүүлүк».

⁹ АЭС 620 «Аудитордун эксперттеринин ишин пайдаланууну» караңыз.

¹⁰ АЭС 610 (2013-ж. кайра каралган) «Ички аудиторлордун ишин пайдалануу», 20 жана 31-пункттар;

- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жана жетекчиликтин ортосунда милдеттерди бөлүштүрүү;
- ишкананын максаттары жана стратегиялары, ошондой эле олуттуу бурмалоого алып келиши мүмкүн болгон, булар менен байланыштуу бизнес-тобокелдиктер;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын пикиринде, аудиттин жүрүшүндө өзгөчө көңүл бурууга татыктуу болгон маселелер, ошондой эле алар кошумча жол-жоболорду өткөрүүнү суроону ниет кылган бардык чөйрөлөр;
- жөнгө салуучу органдар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн олуттуу көлөмү;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын пикиринде, ишкананын финансылык отчеттуулугуна жүргүзүлө турган аудитке таасир тийгизиши мүмкүн болгон башка маселелер;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын төмөндөгүлөргө карата позициясы, маалымдуулугу жана иш-аракеттери (а) ишкананын ички контролдоо системасы жана анын ишкана үчүн мааниси, анын ичинде корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ички контролдоо системасынын натыйжалуулугуна кантип көзөмөл жүргүзө турганы жөнүндө маселе, жана (б) иш жүзүндөгү же мүмкүн болуучу ак ниетсиз аракеттерди аныктоо;
- бухгалтердик эсеп стандарттарындагы, корпоративдик башкаруу практикасындагы, уюштурулган соодага жетүү мүмкүндүгүн алуу жана бул маселелерге байланыштуу эрежелердеги өзгөрүүлөргө жооп иретинде корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын иш-аракеттери, ошондой эле мындай жагдайлардын, мисалы, финансылык отчеттуулуктун жалпы берилишине, түзүмүнө жана мазмунуна таасири, анын ичинде:
 - финансылык отчеттуулукта берилген маалыматтын жөндүүлүгү жана ишенимдүүлүгү, салыштырмалуулугу жана түшүнүктүүлүгү;
 - ага тиешеси жок маалымат киргизүүнүн, же ачып көрсөтүлгөн маселелерди туура түшүнүүнүн оордугунун кесепетинде финансылык отчеттуулуктун сапаты төмөндөгөнбү же жокпу деген маселени кароо;

- аудитор менен мурдагы маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн жыйынтыктары боюнча, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын иш-аракеттери;
- АЭС 720да (кайра каралган) берилген аныктамага ылайык, башка маалыматты камтыган документтер жана мындай документтерди чыгаруунун пландаштырылган тартиби жана мөөнөтү. Аудитор аудитордук корутунду күнүнөн кийин башка маалыматты алууну божомолдогондо, ал корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен аудитор аудитордук корутунду күнүнөн кийин алынган башка маалымат олуттуу бурмалоону камтыйт деген тыянакка келген учурларда тиешелүү же зарыл болушу мүмкүн болгон иш-аракеттерди талкуулай алат.

A15. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү аудиторго аудиттин көлөмү жана мөөнөтүн пландаштырууда жардам бере турганына карабастан, бул анын аудиттин жалпы стратегиясын жана аудит планын, анын ичинде жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди чогултуу үчүн керектүү жол-жоболордун мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн иштеп чыгуу үчүн жеке жоопкерчилигин өзгөртпөйт.

A16. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудиттин пландаштырылган мөөнөтү жана көлөмү жөнүндө маалымдоо процессинде аудиттин натыйжалуулугун тобокелдикке дуушар кылбашы үчүн этияттыкты сакташы керек, өзгөчө айрым же бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы жетектөөгө катышкан учурларда. Мисалы, кең-кеңири аудитордук жол-жоболордун мүнөзү жана мөөнөтү жөнүндө маалымдоо бул жол-жоболордун натыйжалуулугун төмөндөтүшү мүмкүн жана аларды алдын ала болжолдоого мүмкүндүк берет.

Аудиттин жүрүшүндө аныкталган маанилүү маселелер (16-пунктту караңыз)

A17. Аудиттин жүрүшүндө аныкталган маселелер жөнүндө маалымдоо аудитордук далилдерди алуу процессин аяктоо үчүн корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардан кошумча маалыматты алууга суроо-талапты камтышы мүмкүн. Мисалы, аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар конкреттүү операцияларга же окуяларга тиешелүү фактылар жана жагдайлар боюнча аудитор сыяктуу эле түшүнүккө ээ экенин ырасташы мүмкүн.

A18. АЭС 701 колдонулган учурда¹¹, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү, 16-пункттун талаптарына ылайык, ошондой эле 15-пункттун талаптарына ылайык, аудитор тарабынан аныкталган маанилүү тобокелдиктерге карата маалыматтык өз ара аракеттенүү, аудитордун анын өзгөчө көңүл бурууну талап кылган маселелерди аныктоосу үчүн өзгөчө мааниге ээ болот жана буга ылайык, алар аудиттин негизги маселелери болушу мүмкүн.

Эсеп практикасынын маанилүү сапаттык аспекттери (16(a)-пунктту караңыз

A19. Финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы, эреже болгондой, ишканага баалануучу маанилерди аныктоо жана эсеп саясатына карата ой жүгүртүү жана финансылык отчеттуулукта маалыматты ачып көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн берет, мисалы, ага карата олуттуу баалоонун айкын эместиги бар баалануучу маанилерди түзүү үчүн негизги божомолдорду колдонуу менен байланыштуу. Мындан тышкары, мыйзамдардын, ченемдик актылардын же финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясынын талаптарына ылайык, отчеттуулуктун эскертүүлөрүндө эсеп саясатынын негизги жоболорунун кыскача серебин берүү же финансылык отчеттуулукту даярдоодо жетекчилик тарабынан колдонулган, өтө оор, субъективдүү же татаал ой жүгүртүүлөр жөнүндө кошумча маалыматты аныктоо жана финансылык отчеттуулукту пайдалануучуларга берүү үчүн «маанилүү баалануучу маанилерге» же «эсеп саясатынын жана практикасынын маанилүү жоболоруна» шилтеме берүү керек.

A20. Натыйжада аудитордун финансылык отчеттуулуктун субъективдүү аспекттери жөнүндө пикири корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн, алар финансылык отчеттуулукту түзүү процессин көзөмөлдөө боюнча өз милдеттерин аткаруусунда өзгөчө маанилүү болушу мүмкүн. Мисалы, A19-пунктунда берилген маселелерге байланыштуу, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарды олуттуу тобокелдиктердин пайда болушуна алып келе турган, баалануучу маанилер үчүн мүнөздүү болгон, баалоонун айкын эместиги жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүүнүн адекваттуулугун аудитордун баалоосу кызыктырышы мүмкүн. Ишкананын эсеп саясатынын маанилүү сапаттык аспекттери жөнүндө ачык жана конструктивдүү маалымдоо эсеп практикасынын маанилүү принциптеринин орундуулугу жөнүндө комментарийди камтышы мүмкүн. 2-тиркемеде бул маалыматтык өз ара аракеттенүүгө киргизилиши мүмкүн болгон маселелер берилген.

¹¹ АЭС 701, 9–10-пункттар

*Аудитор аудиттин жүрүшүндө кабыла турган олуттуу кыйынчылыктар
(16(b)-пунктту караңыз)*

A21. Аудитор аудиттин жүрүшүндө кабылган олуттуу кыйынчылыктар төмөндөгүлөр болушу мүмкүн:

- жетекчилик тарабынан олуттуу кечиктирүүлөр, ишкананын персоналына жетүү кыйынчылыгы же жетекчиликтин аудиторго аудитордук жол-жоболорду аткаруу үчүн керектүү маалыматты берүүнү каалабастыгы;
- аудит жүргүзүү үчүн белгиленген, негизсиз кыска мөөнөт;
- жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди алуу үчүн талап кылынган өтө ашыкча кошумча аракеттер;
- күтүлгөн маалыматтын жеткиликтүү эместиги.
- ишканын жетекчилиги аудиторго койгон чектөөлөр.
- жетекчиликтин тиешелүү суроо-талап түшкөн учурда ишкананын өз ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантуу жөндөмдүүлүгүнө баалоо жүргүзүүнү же кенейтүүнү каалабастыгы.

Айрым жагдайларда мындай кыйынчылыктар аудиттин көлөмүн чектөө болушу мүмкүн, бул аудитордук пикирди модификациялоого алып келет.¹²

Жетекчилик менен талкууланган же кат алышуу предмети болгон маанилүү маселелер (16(c)(i)-пунктун караңыз)

A22. Жетекчилик менен талкууланган же кат алышуу предмети болгон маанилүү маселелер төмөндөгүлөрдү камтышы мүмкүн:

- жыл ичинде орун алган олуттуу окуялар же операциялар;
- ишканага таасирин тийгизген, бизнес жүргүзүү шарттары, ошондой эле олуттуу бурмалоо тобокелдиктерине таасир тийгизиши мүмкүн болгон бизнес-пландар жана бизнес-стратегиялар;
- жетекчиликтин башка бухгалтерлер менен бухгалтердик эсеп же аудит маселелери боюнча консультация өткөрүүсү;
- бухгалтердик эсеп практикасы, аудит стандарттарын колдонуу же аудит жүргүзүү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн же башка кызмат көрсөтүүлөрдүн наркы сыяктуу маселелер боюнча

¹² АЭС 230 «Аудитордук документация», 8–11 жана 16-пункттары.

аудиторду баштапкы же кайра дайындоо менен байланыштуу талкуулоо же кат алышуу;

- Толук эмес фактыларга же алдын ала маалыматка байланышкан баштапкы пикир келишпестиктерди кошпогондо, жетекчилик менен пикир келишпестиктерди жараткан, аларды кийин кошумча тийиштүү фактыларды же маалыматты ала турган аудитор чече турган олуттуу маселелер.

Аудитордук корутундунун формасына жана мазмунуна таасирин тийгизүүчү жагдайлар (16(d)-пунктту караңыз)

A23. АЭС 210дун талаптарына ылайык аудитор аудитордук тапшырманын шарттарын жагдайларга ылайык, жетекчилик же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен макулдашуусу керек¹³. Аудитордук тапшырманын макулдашылган шарттары аудитордук тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу катта же башка ылайыктуу формадагы жазуу жүзүндөгү макулдашууда документтештирилиши керек жана аудитордук корутундунун күтүлгөн формасына жана мазмунуна карата шилтемени камтышы керек¹⁴. А9-пунктта түшүндүрүлгөндөй, эгер аудитордук тапшырманын шарттары корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен макулдашылбаса, аудитор аларга аудит үчүн мааниге ээ болгон маселелер жөнүндө маалымдоо максатында аудитордук тапшырманын шарттары тууралуу макулдашуу каттын көчүрмөсүн аларга бере алат. 16(d)-пунктунун талаптарына ылайык жүзөгө ашырылуучу маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн максаты ага байланыштуу аудитордук корутунду өзүнүн формасы жана мазмуну боюнча күтүлгөн корутундудан айырмаланышы мүмкүн болгон же жүргүзүлгөн аудит жөнүндө кошумча маалыматты камтышы мүмкүн болгон жагдайлар тууралуу корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоодо турат.

A24. Аудитор Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык кошумча маалыматты аудитордук корутундуга киргизиши керек же башка учурларда киргизүүнү зарыл деп эсептеген жана алар жөнүндө ал корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдашы керек болгон жагдайлар төмөндөгү кырдаалдарды камтыйт:

- аудитор АЭС 705тин (кайра каралган)¹⁵ жоболоруна ылайык аудитордук корутунду да модификациялаган пикирин билдирүүнү ниет кылат.

¹³ ISA 210, paragraph 9

¹⁴ ISA 210, paragraph 10

¹⁵ ISA 705 (Revised), paragraph 30

- ишкананын өз ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантуу жөндөмдүүлүгүнө карата олуттуу айкын эместиктин болушу АЭС 570ке (кайра каралган)¹⁶.
- аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымат АЭС 701ге¹⁷ ылайык билдирилген.
- аудитор АЭС 706нын (кайра каралган)¹⁸ жоболоруна ылайык «Маанилүү жагдайлар» бөлүмүн же «Башка маалыматтар» бөлүмүн киргизүүнү зарыл деп эсептейт же ал муну айрым АЭСтердин талаптарына ылайык жасашы керек;
- аудитор АЭС 720га (кайра каралган)¹⁹ ылайык, башка маалымат ондолбогон олуттуу бурмалоону камтыйт деген тыянакка келген.

Мындай жагдайларда аудитор бул маселелер аудитордук корутундуда кандай чагылдырыла турганын талкуулоого шарт түзүү үчүн, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитордук корутундунун долбоорун берүүнү максатка ылайыктуу деп эсептеши мүмкүн.

A25. Аудитор АЭС 700 (кайра каралган) жоболоруна ылайык тапшырманын жетекчисинин аты-жөнүн аудитордук корутундуга кошпоону ниет кылган сейрек учурларда, ал бул ниетти корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен талкуулап жана аларга жеке коопсуздукка олуттуу коркунучтардын болушун жана олуттуулугун өзүнүн баалоосу жөнүндө маалымат бериши керек.²⁰ Аудитор ошондой эле ал муну жасоого уруксат берген, АЭС 700дүн (кайра каралган)²¹ жоболоруна ылайык аудитордук корутундунун текстине аудитордун жоопкерчилигинин сыпаттамасын киргизбөөнү чечкен учурларда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү жүргүзүшү керек.

Финансылык отчеттуулукту даярдоо процессине байланыштуу башка маанилүү маселелер (16(е)-пунктту караңыз)

¹⁶ АЭС 570 (кайра каралган) «Ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгү», 25(d)-пункт

¹⁷ АЭС 701, 17-пункт.

¹⁸ АЭС 706 (кайра каралган) «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы “Маанилүү жагдайлар” жана “Башка маалыматтар” бөлүмдөрү», 12-пункт.

¹⁹ АЭС 720 (кайра каралган) “Аудитордун башка маалыматка тиешелүү милдеттери», 18(а)-пункт

²⁰ АЭС 700 (кайра каралган), 46 жана А63-пункттар

²¹ АЭС 700 (кайра каралган), 41-пункт.

- A26. АЭС 300дө²² күтүүсүз окуяларга, шарттардын өзгөрүшүнө же аудитордук жол-жоболорду аткаруунун натыйжасында алынган аудитордук далилдерге байланыштуу, аудиторго аудиттин жалпы стратегиясын жана планын, ага ылайык, кайра каралган тобокелдиктерди баалоонун негизинде андан аркы аудитордук жол-жоболордун пландаштырылган мүнөзүн, мөөнөтүн жана көлөмүн модификациялоо талап кылынышы мүмкүн экени белгиленет. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга мындай маселелер жөнүндө маалымдай алат, мисалы, аудиттин баштапкы пландаштырылган көлөмүн жана аны жүргүзүү мөөнөтүн кошумча талкуулоонун алкагында.
- A27. Аудиттин жүрүшүндө пайда болгон жана финансылык отчеттуулукту даярдоо процессине көзөмөл жүргүзүүдө, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн тикелей мааниге ээ болгон башка маанилүү маселелер оңдолгон башка маалыматтардагы олуттуу бурмалоо сыяктуу маселелерди камтышы мүмкүн.
- A28. 16(a)–(d)-пункттарынын талаптарында жана пайдалануу боюнча колдонмодо белгиленбеген учурларда, аудитор тапшырманы аткаруунун сапатына текшерүү жүргүзгөн жак менен (эгер мындай жак дайындалса) талкууланган, же АЭС 220кө²³ ылайык алар тарабынан каралган, башка маселелер жөнүндө маалымдоо зарыл деп эсептеши мүмкүн.

Аудитордун көз карандысыздыгы (17-пунктту караңыз)

- A29. Аудитордон тиешелүү этикалык талаптарды, анын ичинде финансылык отчеттуулуктун аудити боюнча тапшырмаларды аткарууга тиешелүү көз карандысыздыкты камсыздоо боюнча талаптарды сактоо талап кылынат²⁴.
- A30. Өз ара мамилелер жана башка маселелер жөнүндө, ошондой эле билдирүү керек болгон этияттык чаралары жөнүндө маалымат тапшырманын конкреттүү жагдайларынан көз каранды болот, бирок негизинен төмөндөгү маселелерге тиешелүү болот:
- (a) көз карандысыздык коркунучтары, аларды төмөнкүдөй классификациялоого болот: жеке кызыкчылык, өзүн өзү контролдоо, жактоочулук, жакын тааныштык, коркутуп-үркүтүү коркунучтары; жана

²² АЭС 300 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин пландаштыруу», А15-пункт.

²³ АЭС 220 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сапатты контролдоонун» 19–22 жана А23–А33-пункттарын караңыз.

²⁴ ISA 200, АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү», 14-пункт.

(b) кесиптик талаптар, мыйзамдар же ченемдик актылар менен каралган этияттык чаралары же ишкананын алкагындагы жана аудитордук уюмдун жеке системаларынын жана жол-жоболорунун алкагындагы этияттык чаралары.

A31. Тиешелүү этикалык талаптар же мыйзамдардын же ченемдик актылардын талаптары дагы көз карандысыздык талаптарын бузуулар аныкталган учурларда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын дарегине конкреттүү маалыматтык билдирүүлөрдү аныкташы мүмкүн. Мисалы, Бухгалтерлердин эткасынын эл аралык стандарттары боюнча кеңештин Кесипкөй бухгалтерлердин этика кодексине ылайык (БЭЭСК Кодекси) аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга бардык бузуулар тууралуу, ошондой эле аудитордук уюм бул бузууларга байланыштуу көргөн же көрүүнү пландаган иш-аракеттер жөнүндө жазуу жүзүндө маалымдашы керек.²⁵

A32. Баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканаларга карата колдонула турган, аудитордун көз карандысыздыгы менен байланыштуу маалыматтык өз ара аракеттенүүгө карата талаптар айрым башка ишканаларга, анын ичинде коомдук жактан маанилүү болгон ишканаларга колдонуу үчүн талаптагыдай болушу мүмкүн, мисалы, кызыкдар жактардын көптүгүнө же ар түрдүүлүгүнө байланыштуу же бизнестин мүнөзүн жана өлчөмүн эске алуу менен. Мындай ишканалардын мисалдары финансылык мекемелер (банктер, камсыздандыруу уюмдары жана пенсиялык фонддор сыяктуу), ошондой эле башка ишканалар, мисалы, кайрымдуулук уюмдары болушу мүмкүн. Башка жагынан алганда, көз карандысыздык маселелери жөнүндө маалымдоо мааниге ээ болбогон кырдаалдар жаралышы мүмкүн, мисалы, бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар аларды жетектөө ишинин алкагында тиешелүү фактылар жөнүндө маалымат алганда. Мындай кырдаал ишкананы менчик ээси болгон жетекчи башкарып, ал эми аудитордук уюм жана тармакка кирген уюм бул ишкана менен финансылык отчеттуулуктун аудити жаатында гана иштегенде пайда болушу мүмкүн.

Кошумча маселелер (3-пунктту караңыз)

A33. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар тарабынан жетекчиликти көзөмөлдөө финансылык отчеттуулукту даярдоо процессинин ишенимдүүлүгүнө, операциялардын натыйжалуулугуна жана майнаптуулугуна жана колдонуудагы мыйзамдардын жана ченемдик актылардын сакталышына карата ишкананын ички

²⁵ БЭЭСК Кодексинин 290.39–49-бөлүмдөрүн караңыз, анда көз карандысыздык талаптарын бузуу маселелери каралат.

контролдоо системасын иштеп чыгууну, киргизүүнү жана колдоону контролдоону көзөмөлдөөнү камтыйт.

- А34. Аудиторго финансылык отчеттуулукту даярдоо процессин көзөмөлдөөгө сөзсүз түрдө тиешелүү болбогон, бирок ошол эле убакта ишкананын ишинин стратегиялык багыттарына же отчеттуулукка тиешелүү ишкананын милдеттенмелерине көзөмөл жүргүзүүдө, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын милдеттери контекстинде маанилүү болгон, кандайдыр бир кошумча маселелер жөнүндө белгилүү болушу мүмкүн. Мындай маселелер, мисалы, корпоративдик башкаруу түзүмү жана жол-жоболору менен байланыштуу олуттуу көйгөйлөрдү, ошондой эле тиешелүү ырастоосуз көрүлгөн, жогорку жетекчиликтин маанилүү чечимдерин же иш-аракеттерин камтышы мүмкүн.
- А35. Кошумча маселелер жөнүндө корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо керектиги жөнүндө чечим кабыл алууда, мындай талкуулоо түзүлгөн кырдаалда максатка ылайыксыз болгон учурлардан тышкары, аудитор ага белгилүү болгон, бул сыяктуу маселелерди тиешелүү деңгээлдеги ишкананын жетекчилиги менен талкуулай алат.
- А36. Эгер кандайдыр бир кошумча маселе жөнүндө маалымат билдирилсе, аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга төмөндөгүлөр жөнүндө маалымдашы максатка ылайыктуу болот:
- (а) мындай маселелерди аныктоо жана алар жөнүндө маалымдоо финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди түзүүдө камтылган, аудиттин максаты үчүн олуттуу эмес болуп саналат;
 - (б) мындай маселеге карата финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди түзүү үчүн зарыл болгондон тышкары, эч кандай жол-жоболор өткөрүлгөн эмес;
 - (с) мындай кошумча маселелердин болушун аныктоо үчүн эч кандай жол-жоболор өткөрүлгөн эмес.

Маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси

Маалыматтык өз ара аракеттенүү процессин орнотуу (18-пунктту караңыз)

- А37. Аудитордун милдеттерин, аудит жүргүзүүнүн пландаштырылган көлөмүн жана мөөнөтүн жана маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн күтүлгөн жалпы мазмунун билдирүүдөгү ачыктык натыйжалуу маалыматтык өз ара аракеттенүү үчүн негизди түптөөгө жардам берет.

А38. Натыйжалуу эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүүгө шарт түзүшү мүмкүн болгон маселелер төмөндөгүлөрдү талкуулоону камтыйт:

- маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн максаттары. Эгер максат так аныкталса, аудитордо жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарда тиешелүү маселелер жана иш-аракеттер боюнча өз ара түшүнүшүүгө жетишүү үчүн көбүрөөк мүмкүнчүлүктөр бар, алар мындай маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн жыйынтыгында аныкталат;
- маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашыруу формалары;
- конкреттүү маселелер боюнча маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашыра турган, аудитордук топтун курамынын ичиндеги жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ичиндеги жак же жактар;
- аудитордо маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси эки тараптуу болооруна божомолдун болушу жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар аудиторго алар аудитке катышы бар деп эсептей турган маселелер жөнүндө билдирет, мисалы, аудитордук жол-жоболордун мүнөзүнө, мөөнөтүнө жана көлөмүнө олуттуу таасир тийгизиши мүмкүн болгон стратегиялык чечимдер жөнүндө, ак ниетсиз аракеттердин болушун шектенүү жөнүндө же аныктоо жөнүндө, ошондой эле жогорку жетекчиликтин ак ниеттүүлүгүнө же даярдык деңгээлине байланыштуу тынчсыздануу жөнүндө;
- аудитор билдирген маселелер боюнча чараларды көрүү жана отчет берүү процесси;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар билдирген маселелер боюнча чараларды көрүү жана отчет берүү процесси.

А39. Маалыматтык өз ара аракеттенүү процесси жагдайларга, анын ичинде ишканалары корпоративдик башкаруунун өлчөмүнө жана түзүмүнө, ошондой эле корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын иштөө методдоруна жана маалымдоо керек болгон маселелердин маанилүүлүгү жөнүндө аудитордун пикирине жараша ар кандай болот. Натыйжалуу эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүүнү орнотуудагы кыйынчылыктар аудитордун жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосундагы маалыматтык өз ара аракеттенүү аудиттин максатына ылайык келбестигин көрсөтүшү мүмкүн (А52-пунктту караңыз).

Чакан ишканалардын өзгөчөлүктөрү

A40. Чакан ишканалардын аудити учурунда аудитор баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалар же ири ишканалар менен иштөөгө караганда, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен азыраак түзүмдөштүрүлгөн маалыматтык өз ара аракеттенүү процессин колдонушу мүмкүн.

Жетекчилик менен маалыматтык өз ара аракеттенүү

A41. Кадимки аудит процессинин алкагында көпчүлүк маселелер, анын ичинде ушул стандарттын талаптарына ылайык, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо керек болгон маселелер жетекчилик менен талкууланышы мүмкүн. Мындай талкууларда жетекчилик ишкананын ишин жүргүзүү үчүн жооп берүүчү, жогорку башкаруу персоналынын милдетин, өзгөчө жетекчиликтин финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн жоопкерчилигин тааныйт.

A42. Кадимки аудит процессинин алкагында көпчүлүк маселелер, анын ичинде ушул стандарттын талаптарына ылайык, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоо керек болгон маселелер жетекчилик менен талкууланышы мүмкүн. Мындай талкууларда жетекчилик ишкананын ишин жүргүзүү үчүн жооп берүүчү, жогорку башкаруу персоналынын милдетин, өзгөчө жетекчиликтин финансылык отчеттуулукту даярдоо үчүн жоопкерчилигин тааныйт.

Үчүнчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү

A43. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар, мыйзамдардын же ченемдик актылардын талаптарына ылайык, же жеке каалоосу боюнча үчүнчү жактарга, мисалы, банкирлерге же жөнгө салуучу органдарга аудитордун жазуу жүзүндөгү маалыматтык билдирүүсүнүн көчүрмөсүн бериши керек. Айрым учурларда үчүнчү жактарга маалыматты ачып көрсөтүү кандайдыр бир башка себептерден улам же мыйзамсыз, же укук ченемсиз болушу мүмкүн. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн даярдалган жазуу жүзүндөгү билдирүү үчүнчү жактарга берилсе, анда түзүлгөн жагдайларда мындай үчүнчү жактарга бул билдирүү алгач алар үчүн даярдалбаганы жөнүндө маалымдоосу маанилүү болушу мүмкүн, мисалы, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн жазуу жүзүндөгү билдирүүгө төмөндөгү билдирүүлөрдү киргизүү аркылуу:

- (а) ушул билдирүү корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын, эгер мүмкүн болсо, топтун жетекчилигинин же топтун аудиторунун колдонуусу үчүн гана даярдалган, ошондо эле үчүнчү жактар ага таянбашы керек;

- (b) аудитор үчүнчү жактардын алдында эч кандай жоопкерчилик тартпайт; жана
- (c) маалыматты үчүнчү жактарга ачып көрсөтүүгө же жайылтууга байланыштуу чектөөлөр бар.

A44. Айрым юрисдикцияларда мыйзамга же ченемдик актыга ылайык аудитор төмөндөгүлөргө милдеттүү болушу мүмкүн:

- жөнгө салуучу же укук коргоо органына алар жөнүндө корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдалган белгилүү бир маселелер тууралуу билдирүү. Мисалы, айрым өлкөлөрдө аудитор, эгер жетекчилик жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар аныкталган бурмалоолорду жоюу боюнча чараларлы көрсөсө, бийлик органдарына бурмалоолор тууралуу маалымдоого милдеттүү;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн даярдалган белгилүү бир отчеттордун көчүрмөлөрүн тиешелүү жөнгө салуучу органдарга же кредиттик уюмдарга, ошондой эле борбордук органдар сыяктуу (мамлекеттик сектордун айрым ишканалары учурунда) башка органдарга берүү; же
- кеңири коомчулукка корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн даярдалган отчетторго жетүү мүмкүндүгүн берүү.

А45. Мыйзамга же ченемдик актыга ылайык аудитор үчүнчү жакты аитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга билдирүүсүнүн көчүрмөсү менен камсыздоого милдеттүү болгон учурлардан тышкары, аудиторго алгач корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын буга макулдугун алуу талап кылышы мүмкүн.

Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн формалары (19-пунктту караңыз)

А46. Натыйжалуу маалыматтык өз ара аракеттенүү түзүмдөштүрүлгөн материалдарды жана жазуу жүзүндөгү отчетторду дагы, азыраак түзүмдөштүрүлгөн билдирүүлөрдү, анын ичинде талкуулоолорду берүүнү карашы мүмкүн. Аудитор 19-20-пункттарда берилгендерден тышкары, маселелер жөнүндө оозеки түрүндө да, жазуу жүзүндө да маалымдашы мүмкүн. Жазуу жүзүндөгү билдирүүлөр тапшырманын шарттары жөнүндө макулдашуу катты камтышы мүмкүн, ал корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга берилет.

А47. Ар бир конкреттүү маселенин маанилүүлүгүнөн тышкары, маалыматтык билдирүүнүн формасына (мисалы, оозеки же жазуу жүзүндө, тактоо же жалпылоо деңгээли, түзүмдөштүрүлгөн же түзүмдөштүрүлбөгөн) төмөндөгү факторлор таасирин тийгизиши мүмкүн:

- маселени талкуулоо аудитордук корутундуга киргизилеби. Мисалы, аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымат аудитордук корутундуда билдирилген учурларда, аудитор аудиттин негизги маселелери катары аныкталган маселелер жөнүндө жазуу жүзүндө маалымдоону зарыл деп эсептеши мүмкүн;
- маселе канааттандыраарлык түрдө чечилгенби;
- жетекчилик бул маселе тууралуу мурда маалымдаганбы;
- ишкананын өлчөмү, операциялык түзүмү, контролдук чөйрөсү жана юридикалык формасы кандай;
- атайын багыттагы финансылык отчеттуулуктун аудити учурунда – бул аудитор ишкананын жалпы багыттагы финансылык отчеттуулугунун аудитин дагы жүргүзөбү;
- мыйзамдын талаптары кандай. Айрым юрисдикцияларда корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жөнөтүлө турган жазуу жүзүндөгү билдирүүлөр жергиликтүү мыйзам менен белгиленген белгилүү бир формада түзүлүшү керек;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын күтүүлөрү, анын ичинде аудитор менен мезгилдүү жолугушуулар

же үзгүлтүксүз маалыматтык өз ара аракеттенүү жөнүндө макулдашуулар;

- аудитордун корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен туруктуу байланыштарынын жана диалогунун интенсивдүүлүгү кандай;
- башкаруу органынын курамында олуттуу өзгөрүүлөр болгонбу.

A48. Кандайдыр бир маанилүү маселе корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын бири менен, мисалы, аудитордук комитеттин төрагасы менен талкууланганда, бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын толук жана тең салмактуу маалыматы болушу үчүн, бул маселе жөнүндө кыскача маалыматты кийинки билдирүүлөргө кошуу аудитор үчүн максатка ылайыктуу болушу мүмкүн.

Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн мөөнөттөрү (21-пункту караңыз)

A49. Бүтүндөй аудит ичинде өз убагындагы маалыматтык өз ара аракеттенүү корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жана аудитордун ортосундагы толук кандуу эки тараптуу диалогго шарт түзөт. Мында маалыматтык өз ара аракеттенүү үчүн тиешелүү убакытты тандоо тапшырманы аткаруунун жагдайларынан көз каранды болот. Тиешелүү жагдайлар өзүнө маселенин маанилүүлүгүн жана мүнөзүн, ошондой эле корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар тарабынан көрүлүшү керектиги күтүлгөн иш-аракеттерди камтыйт. Мисалы:

- пландаштыруу маселелери жөнүндө маалымдоо аудитордук тапшырманы аткаруунун баштапкы этаптарында жүргүзүлүшү мүмкүн, ал эми аудитордук тапшырманы биринчи жолу аткарган учурда мындай маалыматтык өз ара аракеттенүү тапшырманын шарттарын макулдашуунун алкагында жүргүзүлүшү мүмкүн;
- эгер корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар аудиторго бул кыйынчылыктарды жеңүүдө жардам бере алса же ал модификацияланган пикирге алып келээри ыктымал болсо, аудитор аудиттин жүрүшүндө кабылган олуттуу кыйынчылыктар жөнүндө мүмкүнчүлүк болоору менен билдирүү максатка ылайыктуу болушу мүмкүн. Ошондой эле аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитор аныктаган, ички контролдоо системасынын олуттуу кемчиликтери жөнүндө, бул кемчиликтер тууралуу АЭС 265ке²⁶ ылайык жазуу жүзүндө тиешелүү маалыматты бергенге чейин, дароо оозеки түрдө маалымдай алат.

²⁶ ISA 265, paragraphs 9 and A14

- АЭС 701 колдонулган учурда аудитор аудиттин пландаштырылган көлөмүн жана мөөнөтүн талкуулоодо негизги маселелер жөнүндө алдын ала пикирди билдире алат (A13-пунктту караңыз). Аудитор анын көңүлүн бурган маанилүү маселелер жөнүндө маалымдоодо мындай маселелерди андан ары талкуулоо үчүн маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашыра алат;
- көз карандысыздык маселелери тууралуу маалымдоо көз карандысыздыкты бузуу коркунучтары жөнүндө жана тиешелүү этияттык чаралары жөнүндө маанилүү ой жүгүртүүлөр колдонулган ар бир жолу максатка ылайыктуу болот, мисалы, аудитордук эмес кызматтарды көрсөтүү жөнүндө тапшырманы кабыл алууда жана жыйынтыктоочу талкуулоодо;
- мындан тышкары жыйынтыктоочу талкуунун алкагында аудиттин жыйынтыктарын, анын ичинде ишкананын эсеп практикасынын сапаттык аспектери жөнүндө аудитордун пикирин билдирүүгө болот;
- жалпы дагы, атайын дагы багыттагы финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн мөөнөтүн координациялоо максатка ылайык болушу мүмкүн.

A50. Маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн мөөнөтүө тиешелүү башка факторлор төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- аудит жүргүзүлүп жаткан ишкананын өлчөмү, операциялык түзүмү, контролдук чөйрөсү жана юридикалык формасы;
- көрсөтүлгөн мөөнөттө белгилүү бир маселелер тууралуу маалымдоо юридикалык милдеттенмеси;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын күтүүлөрү, анын ичинде аудитор менен мезгилдүү жолугушуулар же үзгүлтүксүз маалыматтык өз ара аракеттенүү жөнүндө макулдашуулар;
- Алсак, аудитор алдын алуу чараларын көрүүгө мүмкүнчүлүк берген мөөнөттө белгилүү бир маселени аныктабашы мүмкүн (мисалы, мыйзамды сактабагандык), бирок мындай маселе жөнүндө маалымдоо аныкталган кемчиликтерди жоюу боюнча иш-аракеттерди көрүү мүмкүнчүлүгүн берет..

Маалыматтык өз ара аракеттенүү процессинин адекваттуулугу (22-пунктту караңыз)

A51. Аудитор анын жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосундагы эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүүнү баалоону ырастоо үчүн кандайдыр бир өзгөчө жол-жоболорду иштеп чыкпайт; мындай баалоо башка максаттар үчүн аудитордук жол-жоболорду аткаруунун жүрүшүндө жасалган байкоолорго негизделиши мүмкүн. Мындай байкоолор төмөндөгүлөрдү камтыйт:

- аудитор көтөргөн суроолорго жооп иретинде корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар көргөн иш-аракеттердин талаптагыдай мүнөзү жана өз убактылуулугу. Эгер мурдагы маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн жүрүшүндө көтөрүлгөн маанилүү маселелер натыйжалуу жөнгө салынбаса, аудиторго эмне үчүн тиешелүү чаралар көрүлбөгөнүн аныктоо жана зарыл болгондо бул маселени кайра көтөрүү орундуу болот. Бул аудитор маселенин талаптагыдай чечилишине канааттанган же аны мындан ары маанилүү деп эсептебегендей таасир калтыруу тобокелдигинен оолак болууга жардам берет;
- аудитор менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн жүрүшүндө, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын айкын ачыктыгы;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын даярдыгы жана аларда жетекчиликтин катышуусу жок аудитор менен жолугушуу мүмкүнчүлүгүнүн болушу;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын аудитор көтөргөн маселелерди толугу менен түшүнүү жөндөмдүүлүгү, мисалы, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар көйгөйдү талдаган жана аларга берилген сунуштамалар боюнча суроолорду берген кылдаттык;
- корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн формалары, мөөнөттөрү жана күтүлгөн жалпы мазмуну маселелери боюнча өз ара түшүнүшүүгө жетишүүдөгү кыйычылыктары;
- айрым же бардык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар ишкананы жетектөөгө катышкан учурларда, алардын аудитор менен талкуулаган маселелер алардын корпоративдик башкаруу боюнча кеңири милдеттерине, ошондой эле жетекчинин ролунда алардын милдеттерине кандай таасирин тийгизе турганын айкын түшүнүүсү;

- аудитордун жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосундагы маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн колдонуудагы укуктук жана жөнгө салуучу талаптарга шайкештиги.
- A52. 4-пунктта белгиленгендей, натыйжалуу эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүү аудиторго да, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга да жардам берет. Мындан тышкары, АЭС 315 (кайра каралган)²⁷ корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын катышуусун, анын ичинде алардын ички аудит кызматы менен (эгер мындайлар болсо) жана ишкананын контролдук чөйрөсүнүн элементи катары, тышкы аудиторлор менен өз ара аракеттенүүсүн аныктайт. Жетишсиз маалыматтык өз ара аракеттенүү контролдук чөйрөнүн канааттандыраарлык эместигин көрсөтүп жана аудитордун олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин баалоосуна таасирин тийгизиши мүмкүн. Ошондой эле аудитор финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди түзүү үчүн жетиштүү жана талаптагыдай аудитордук далилдерди чогулта албайт деген тобокелдик бар.
- A53. Эгер аудитор менен корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын ортосундагы эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүү адекваттуу болуп саналбаса жана кырдаал жөнгө салынбаса, аудитор төмөндөгү иш-аракеттерди көрүшү мүмкүн:
- аудиттин көлөмүн чектөөнүн негизинде аудитордун модификацияланган пикири;
 - ар кандай иш-аракеттердин кесепеттерин кароо үчүн юридикалык консультация алуу;
 - үчүнчү жактар менен (мисалы, жөнгө салуучу менен) же ишкананын чегинен тышкары турган, корпоративдик башкаруунун түзүмүнүн жогорку турган органы менен, мисалы, бизнес ээлери (мисалы, жалпы жыйында акционерлер менен) же өкмөттүн жооптуу министри же мамлекеттик сектордогу парламент менен маалыматтык өз ара аракеттенүү;
 - аудитордук тапшырманы андан ары аткаруудан баш тартуу, мындай аны андан ары аткаруудан баш тартууга колдонуудагы мыйзамдар же ченемдик актылар менен уруксат берилгенде.

²⁷ ISA 315 (Revised), paragraph A78

Документация (23-пунктту караңыз)

A54. Оозеки маалыматтык билдирүүлөр боюнча документация ишкана тарабынан даярдалган протоколдун көчүрмөсүн камтышы мүмкүн, эгер мындай протокол орун алган маалыматтык өз ара аракеттенүүнү талаптагыдай чагылдыруу болуп саналса, ал аудитордук документациянын курамына кирет.

1-тиркеме

(3-пунктту караңыз)

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүгө байланыштуу СКЭС 1де жана башка АЭСтерде камтылган өзгөчө талаптар

Ушул тиркемеде аларга ылайык айрым маселелер корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдашы керек болгон, СКЭС 1¹ жана башка АЭСтердин пункттары көрсөтүлгөн. Бул тизме талаптарды жана тиешелүү пайдалануу боюнча колдонмону, ошондой эле АЭСтерде камтылган башка түшүндүрмө материалдарды кароо зарылчылыгын жокко чыгарбайт.

- СКЭС 1 *«Финансылык отчеттуулуктун аудитин жана обзордук текшерүүнү жүргүзүүчү, ошондой эле ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмаларды жана коштоочу кызматтарды көрсөтүү боюнча тапшырмаларды аткаруучу аудитордук уюмдарда сапатты контролдоо»*, 30(а)-пункту;
- АЭС 240 *«Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө ак ниеттүү эмес аракеттерге карата аудитордун милдеттери»*, 22, 39(с)(i) жана 41–43-пункттар;
- АЭС 250 *«Финансылык отчеттуулуктун аудитинин жүрүшүндө мыйзамдарды жана ченемдик актыларды кароо»*, 15, 20 жана 23–25-пункттар;
- АЭС 265 *«Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жана жетекчиликке ички контролдоо системасындагы кемчиликтер жөнүндө маалымдоо»*, 9-пункт;
- АЭС 450 *«Аудиттин жүрүшүндө аныкталган бурмалоолорду баалоо»*, 12–13-пункттар;
- АЭС 505 *«Тышкы ырастоолор»*, 9-пункт;
- АЭС 510 *«Алгачкы аудитордук тапшырма: бааштапкы»*, 7-пункт;
- АЭС 550 *«Байланыштуу тараптар»*, 27-пункт;
- АЭС 560 *«Отчеттук күндөн кийинки окуялар»*, 7(b)–(с), 10(a), 13(b), 14(a) жана 17-пункттар;
- АЭС 570 (кайра каралган) *«Ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгү»*, 25-пункт;

¹ СКЭС 1 *«Финансылык отчеттуулуктун аудитин жана обзордук текшерүүнү жүргүзүүчү, ошондой эле ишенимди камсыз кылуучу башка тапшырмаларды жана коштоочу кызматтарды көрсөтүү боюнча тапшырмаларды аткаруучу аудитордук уюмдарда сапатты контролдоо»*.

- АЭС 600 *«Топтун финансылык отчеттуулугунун (анын ичинде компоненттердин аудиторлорунун ишинин) аудитинин өзгөчөлүктөрү»*, 49-пункт;
- АЭС 610 (кайра каралган) *«Ички аудиторлордун ишин пайдалануу»*, 18-пункт; ISA 700 (Revised), *Forming an Opinion and Reporting on Financial Statements* – paragraph 46
- АЭС 700 (кайра каралган) *«Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүү»*, 46-пункт;
- АЭС 701 *«Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусунда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо»*, 17-пункт;
- АЭС 705 (кайра каралган) *«Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы модификациялаган пикир»*, 12, 14, 23 жана 30-пункттар;
- АЭС 706 (кайра каралган) *«Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы “Маанилүү жагдайлар” жана “Башка маалыматтар” бөлүмдөрү»*, 12-пункт;
- АЭС 710 *«Салыштырмалуу маалымат - салыштырылуучу көрсөткүчтөр жана салыштырма финансылык отчеттуулук»*, 18-пункт;
- АЭС 720 (кайра каралган) *«Аудитордун башка маалыматка тиешелүү милдеттери»*, 17–19-пункттар.

2-тиркеме

(16(a), A19–A20-пункттарды караңыз)

Ишкананын эсепке алуу практикасынын сапаттык аспекттери

16(a)-пунктунда талап кылынган жана A19–A20-пункттарында талкууланган маалыматтык өз ара аракеттенүү төмөндөгү маселелерди камтышы мүмкүн:

Эсеп саясаты

- Эсеп саясатынын маалыматты берүүгө байланыштуу чыгымдардын жана финансылык отчеттуулукту пайдалануучулар үчүн мүмкүн болуучу пайданын оптималдуу катышын камсыздоо зарылчылыгын эске алган ишкананын конкреттүү жагдайларына шайкештиги. Алгылыктуу альтернативалык эсеп саясаты болгон учурда, маалыматтык өз ара аракеттенүү эсеп саясатынын негизги жоболорун тандоо таасирин тийгизе турган финансылык отчеттуулуктун беренелерин аныктоону, ошондой эле ушул сыяктуу ишканалардын эсеп саясаты жөнүндө маалыматты камтышы мүмкүн.
- Эсеп саясатынын негизги жоболорун баштапкы тандоо жана аларга өзгөртүүлөрдү киргизүү, анын ичинде бухгалтердик эсептин жаңы стандарттарын колдонуу.
- Маалыматтык өз ара аракеттенүү төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн: эсеп саясатындагы өзгөртүүлөрдү кабыл алуу мөөнөтүнүн жана методдунун ишкананын пайдасынын учурдагы жана келечектеги көрсөткүчтөрүнө таасири жөнүндө маалыматты жана эсептин күтүлгөн жаңы стандарттарына байланыштуу эсеп саясатын өзгөртүүнүн мөөнөттөрү жөнүндө маалыматты.
- Карама-каршы же жаңы чөйрөлөрдөгү эсеп саясатынын негизги жоболорунун таасири (же кандайдыр бир тармак үчүн өзгөчөлүү чөйрөлөрдө, атап айтканда, кадыр-барктуу жетекчилик же консенсус жок болгон учурларда).
- Операцияларды жүргүзүү мөөнөтүнүн жана аларды эсепте иш жүзүндө чагылдыруу мөөнөтүнүн катышынын таасири.

Баалануучу маанилер

- Алар үчүн баалануучу маанилер өтө маанилүү болгон беренелер менен байланыштуу маселелер АЭС 540га каралат¹, анын ичинде, мисалы, төмөндөгүлөр:

- жетекчилик баалануучу маанилерди таануу же аларды финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүү зарылчылыгына алып келиши мүмкүн болгон, операцияларды, окуяларды жана шарттарды кантип аныктайт;
- жаңы баалануучу маанилерди таанууга алып келиши же буга чейин болгондорун кайра кароо зарылчылыгын шартташы мүмкүн болгон, жагдайлардагы өзгөрүүлөр кандай;
- жетекчиликтин финансылык отчеттуулукта баалануучу маанилерди таануу же тааныбоо жөнүндө чечими финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык келеби;
- өткөн мезгилге салыштырмалуу баалануучу маанилерди аныктоо методдорун өзгөртүүлөр болгонбу же болушу керекпи, эгер ушундай болсо, анда кайсы себептен улам, ошондой эле өткөн мезгилдеги баалануучу маанилердин жыйынтыгы кандай;
- жетекчилик колдонгон баалануучу маанилерди аныктоо процесси кандай (мисалы, жетекчилик моделди колдонгон учурлардагы), анын ичинде баалануучу маанилерди аныктоо үчүн колдонулуучу, тандалган баалоо негиздери финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясына ылайык келеби деген маселени кароо;
- жетекчилик баалануучу маанилерди аныктоодо колдогон маанилүү божомолдор негиздүү болуп саналабы;
- эгер бул жетекчилик колдонгон маанилүү божомолдордун негиздүүлүгүнө же жетекчиликтин финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуп жаткан концепциясын талаптагыдай колдонуусуна тиешелүү болсо, жетекчиликтин белгилүү бир иш-аракеттер планын аткаруу ниети жана жөндөмдүүлүгү кандай;
- олуттуу бурмалоо тобокелдиктерди барбы;
- жетекчиликтин мүмкүн болуучу бир жактуулугу орун алганбы;
- жетекчилик альтернативалык божомолдорду жана жыйынтыктарды кандай караган жана эмне үчүн аларды четке какты; жетекчилик баалануучу маанилерди аныктоодо баалоонун айкын эместиги маселесин кантип башкача жол менен чечкен;
- финансылык отчеттуулукта баалоонун айкын эместиги жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүү адекваттуубу.

Финансылык отчеттуулукта маалыматты ачып көрсөтүү

- Финансылык отчеттуулукта ачык көрсөтүлө турган, сезгич мүнөздөгү маалыматты даярдоодо колдонулган, каралып жаткан маселелер жана тиешелүү ой жүгүртүүлөр (мисалы, түшкөн кирешени таануу, сыйакы, ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгү, отчеттук күндөн кийинки окуялар жана шарттуу милдеттенмелер менен байланыштуу маалыматты ачып көрсөтүү).
- Финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлүүчү маалыматтын жалпы бейтараптуулугу, бири бирине каршы келбестиги жана айкындуулугу.

Коштоочу маселелер

- Олуттуу тобокелдиктердин, тышкы таасир этүү факторлорунун жана айкын эместик кырдаалдарынын финансылык отчеттуулукка потенциалдуу таасири, алар тууралуу маалымат финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлгөн, аяктабаган соттук териштирүүлөр сыяктуу
- Ишкананын демейки ишинин алкагынан чыккан, же башкача жол менен бөтөнчө болуп саналган, олуттуу операциялардын финансылык отчеттуулукка таасиринин деңгээли. Мындай маалыматтык билдирүүдө төмөндөгү факторлорго көңүл бурулат:
 - мезгил ичинде таанылган бир жолку суммалар;
 - финансылык отчеттуулукта мындай операциялардын өзүнчө ачып көрсөтүлүшүнүн даражасы;
 - мындай операциялар бухгалтердик эсептин же салык салуу максаттары үчүн эсептин белгилүү бир тартибин камсыздоо үчүн же белгилүү бир мыйзам же ченемдик максаттарга жетүү үчүн атайын пландаштырылганбы;
 - мындай операциялардын формасы өтө татаал болуп саналбайбы же бул операцияны түзүмдөштүрүү маселеси боюнча кеңири консультациялар кайда жүргүзүлгөн;
 - кайсы учурларда жетекчилик операциянын экономикалык маңызына караганда, эсепте чагылдыруунун белгилүү бир тартибин орнотуу зарылчылыгына көбүрөөк көңүл бурат.
- Активдердин жана милдеттенмелердин баланстык наркына, ошондой эле ишкана колдонуп жаткан материалдык жана материалдык эмес активдердин пайдалуу кызмат мөөнөтүн аныктоо үчүн базага таасир этүүчү факторлор. Маалыматтык билдирүүдө баланстык наркка таасирин тийгизүүчү факторлор кандай тандалганына жана факторлордун

альтернативалык ылгоонун финансылык отчеттуулукка таасири кандай болмоктугуна түшүндүрмө камтылышы мүмкүн.

- Бурмалоолорду ылгап ондоп-түзөө, мисалы, финансылык отчеттуулукта чагылдырылган пайда көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшүнө эмес, алардын көбөйүшүнө алып келе турган ондоп-түзөөлөр.